

Ἡ πραγματεία τοῦ Λουκιανοῦ τελειώνει μὲ μίαν εὐμορφον ἀλληγορικὴν εἰκόνα τὴν ὁποῖαν λυποῦμαι ὅτι χάριν συντομίας ὑποχρεοῦμαι νὰ παραλείψω. Ἀλλὰ παρέθεσα ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐκτιμῆσῃ ὁ ἀναγνώστης τὴν ζωηρότητα τῶν περιγραφῶν καὶ τὸ ἀλατισμένον ὕφος τοῦ μεγάλου Ἑλληνοῦ καλλιτέχνου.

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι εἰς τὴν πραγμα-

τεῖαν ταύτην θὰ παρεισέδυσσε ποῦ καὶ ποῦ ἢ ὑπερβολή, καὶ βεβαίως θὰ ὑπῆρχον πολλὰ Ῥωμαϊκὰ οἰκία ἐν ταῖς ὁποῖαις οἱ ἐπὶ μισθῶ προσλαμβανόμενοι Ἑλληνες λόγιοι θὰ ἐτύγχανον καὶ τιμῆς καὶ περιποιήσεως. Ἐν γένει ὅμως εἰμποροῦμεν νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι τῶν περισσοτέρων φιλολογικῶν συντρόφων τούτων ὁ βίος ἦτο ἀρκετὰ πικρὸς καὶ ταπεινωτικὸς.

Κ. ΚΑΒΑΦΗΣ

* * *

“NE SEMBLE - T - IL PAS, AU LECTEUR ?...”

Παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτραπῆ, σὰν ἔκφραση θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ποίηση τοῦ Καβάφη, νὰ φέρω μέσα στὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἰδιομορφία καὶ γιὰ τὸ παράξενο θέλημα τῆς τέχνης τοῦ ἑνα κείμενο παλιὸ καὶ ἴσως λησμονημένον. Δημοσιεύτηκε ἔξη χρόνια προτοῦ γεννηθῆ ὁ Καβάφης καὶ δὲν ἔχει καμμιά σχέση ἀμεση μὲ τὴν ποίησίν του· ὅμως νομίζω, ὅτι τὸ κείμενο αὐτό, γραμμένο μὲ ἄλλη ἀφορμὴ ἀπὸ ἕναν μεγάλο ποιητὴ, ἀγγίζει τὸ ἴδιο πρόβλημα ποῦ θέτει καὶ σὲ μᾶς ἡ Καβαφικὴ ἔκφραση.

Ἐνα ὠραῖο ποίημα τῶν *Fleurs du mal*, τὸ *Franciscæ meae laudes*, εἶναι γραμμένο λατινικά, ἀλλὰ σὲ λατινικά τῶν μεσαιωνικῶν θρησκευτικῶν ποιημάτων. Στὴν ἔκδοσιν τοῦ 1857 τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ συνόδευε ἡ ἀκόλουθη σημείωσις (ποῦ στὶς ὑστερώτερες ἐκδόσεις ὁ ποιητὴς τὴν ἄφησε ἔξω καὶ σήμερον οἱ ἐκδότες τὴ φυλάττει στὶς σημειώσεις):

«Ne semble-t-il pas, au lecteur comme à moi, que la langue de la dernière décadence latine-suprême soupire d'une personne robuste déjà transformée et préparée pour la vie spirituelle-est singulièrement propre à exprimer la passion telle que l'a comprise et sentie le monde poétique moderne? La mysticité est l'autre rôle de cet aimant dont Catulle et sa bande, poètes brutaux et purement épidermiques, n'ont connu que le rôle sensualité. Dans cette merveilleuse langue, le solécisme et le barbarisme me paraissent rendre les négligences forcées d'une passion qui s'oublie et se moque des règles. Les mots, pris dans une acception nouvelle, révèlent la maladresse charmante du barbare du Nord agenouillé devant la beauté romaine. Le calembour lui même, quand il traverse ces pédantesques bégaiements, ne joue-t-il pas la grâce sauvage et baroque de l'enfance?»

Δὲν ἰσχυρίζομαι, ὅτι ὁ Καβάφης ἤξερε τὸ λατινικὸ ποίημα τοῦ Baudelaire καὶ τὴ ση-

μείωσή του (μ' ὄλο ποῦ δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανο)· ἢ ὅτι, ἂν τὰ ἤξαιρε, θὰ τοῦ ἔκαμε ἐντύπωση ἢ ἐξαιρετὴ αὐτὴ αἰσθητικὴ ἀποτίμησις μιᾶς ὀρισμένης μορφῆς τῆς γλώσσας καὶ ὅτι ἐκείνη στάθηκε ἀφορμὴ γιὰ νὰ διαλέξει κι αὐτὸς τὴ δική του — ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὁ Καβάφης γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε «φυσιολογικά» μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς φαναριώτικης καθαρεύουσας. Τὸ σημαντικό εἶναι, ὅτι τὸ ὄξυ αἰσθητήριον τοῦ Baudelaire, ποῦ ἔχει τὴ συνείδηση ὅτι ἀνήκει σὲ ἕναν «καινούργιο ποιητικὸ κόσμον», διέκρινε πόση πνευματικὴ οὐσία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μέσα σὲ μιὰ γλωσσικὴ μορφή ἄψυχη πιά, οὐσία ποῦ γιὰ τὸν «καινούργιο» ποιητὴ εἶναι ἀνεκτίμητο μέσο ἔκφρασης καὶ ἕνας καινούργιος, ἀτριφτός ἀκόμη, τρόπος νὰ ἀνεβαίνει τὸ ὠμὸ ψυχολογικὸ ὕλικὸ ἔως τὴ στάθμη τοῦ πνεύματος. Ἡ καθαρεύουσα καὶ ἡ μεσαιωνικὴ λατινικὴ, φαινόμενα διαφορετικῆς καταγωγῆς, ἔχουν ὡστόσο πολλὰς ὁμοιότητες. Καὶ εἶναι καταπληκτικὸ πόσο στὴ γλωσσικὴ μορφή τῆς Καβαφικῆς ποίησης ξαναβρίσκονται τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ποῦ ξεσηκώνει ὡς καινούργιες ἐκφραστικὲς ἀξίες στὰ μεσαιωνικά λατινικά ὁ Baudelaire — σολοικισμοὶ καὶ βαρβαρισμοὶ (ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς κλασσικῆς γλώσσας), καινούργια σημασία τῶν λέξεων, ἀκόμη καὶ τὸ λογοπαίγνιον (ἢ ψυχολογικὴ ὅμως ἐρμηνεία τῶν τρόπων αὐτῶν ἀπὸ τὸν Baudelaire ἔχει μερικὴ μόνον ἐφαρμογὴ στὴν καθαρεύουσα).

Βέβαια ὁ Καβάφης γεννήθηκε μέσα στὴν καθαρεύουσα, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐρμηνεύει σχεδὸν τίποτε. Εἶναι, ἀντίθετα, φανερό ὅτι σὲ μιὰ ὀρισμένη στιγμὴ ἡ καλλιτεχνικὴ του συνείδησις καὶ τὸ δικό του καλλιτεχνικὸ ἰδανικόν, ὑποχρεωμένα νὰ διαλέξουν, εἶπαν, σχεδὸν ψύχραιμα, στὴν καθαρεύουσα «ναί», ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπόκρουση κάποιου «ὄχι».

Χ. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

